

L'esclavitud en el Regne de Mallorca durant el govern del Rei Martí I 1396-1410*

MARGALIDA PUJOL

La situació general dels esclaus

La situació dels esclaus a Mallorca, com a la resta dels altres països, era molt insuportable, ja que tan sols tenien deures i cap dret ni un. Presentaven a la societat un caràcter variat i heterogeni de races, procedència, color, llengua, noms, o religió.

Però a diferència dels jueus, que es varen tancar a l'exterior, els esclaus adoptaren moltes vegades i gràcies a la intervenció dels seus amos, els noms i llinatges d'aquells. Normalment això es produïa quan l'esclau adquiria la llibertat i s'integrava a l'altre grup social, el dels lliberts. Alguns documents especifiquen qui era l'amo abans de redimir-se. L'any 1401, el governador de Mallorca enviava una carta al de Menorca ordenant-li que trobàs Joana, franca i lliure, casada amb Martí Redó, el qual abans fou esclau de Joan Redó. Documents com aquest sovintejen a la documentació de l'època.

Els esclaus es venien al mercat i també es podia fer la venda directa pels seus propietaris, els quals solien aixecar acta notarial, declarant obligatòriament les tares i malalties, si en tenien.¹ El major nombre d'esclaus estava en poder d'artesans, comerciants, i posseïdors de terres. La Corona també fou propietària de nombrosos esclaus que varen treballar en la remodelació d'edificis (Almudaina) o en la construcció d'altres de nous (Castell de Bellver). Els notaris ens donen moltes notícies en les seves actes, testaments, inventaris i gràcies a ells sabem la seva situació, el nombre d'esclaus, els noms, procedència etc.

Els esclaus eren molt nombrosos i l'any 1374 el rei Pere el Cerimoniós, va manar que només es retenguessin a l'illa els que fossin necessaris per al servei domèstic i el treball als camps i a la vegada augmentassin el nombre de setmaners. Això no degué tenir l'efecte esperat, ja que durant el segle XV els esclaus de Mallorca representaven el 10% de la població total.²

A l'estat de setmaner s'hi passava quan l'amo i l'esclau firmaven un contracte d'alforria pel qual l'esclau es comprometia a pagar una quantitat setmanal o mensual al seu amo durant un cert temps al final del qual aconseguia la llibertat.

* Aquest article és part del que en el seu dia constituï la meva tesi de llicenciatura.

1 Ramón ROSSELLO VAQUER: *Història d'Alaró* (segles XIII-XIV), Alaró, 1979, 44-46.

2 Ramón ROSSELLO VAQUER: *Història de Porreres*, Palma, 1977, 1, 87.

Aquests contractes d'alforria afavorien ambdues parts, però el més avantajat era l'amo perquè obtenia de l'esclau ingressos escalonats superiors al preu que hauria obtingut per la seva venda al mercat.³

Els setmaners solien ésser molt nombrosos, ja que l'any 1392 el rei Joan I va prohibir que ningú no tingués més de quatre setmaners entre homes i dones, perquè els estrangers poguessin trobar feina.⁴

La seva situació devia ser difícil, ja que es troben moltes ordenacions contra ells, unes vegades dirigides a tots els batles de l'illa i d'altres al d'un poble en especial.

Eren normes que prohibien que es juntassin més de tres esclaus, que no passejassin durant la nit o que els amos els fermassin amb anelles de ferro a les cames.

Eren especialment dures per als esclaus moros o turcs amb penes que anaven des de rebre 100 assots i pagar l'assotador, penjar-los pels peus, lapidar-los fins a la mort⁵ a cremar-los vius si mataren algú. Les penes augmentaren durant els anys següents, cosa que demostra que no es respectaren les normes.

Per vigilar els esclaus es va crear la figura del Mestre de Guaita. Les ordenacions generals més antigues d'aquest ofici daten de 1406, les quals són molt extenses, i estan formades per 13 apartats publicats pel Baró de Moncada, cavaller, conseller i camarleng del Rei, governador de Mallorca. Eren molt estrictes, i varen resultar inútils precisament a causa de la seva exigència. Anys més tard, el 1451 se'n varen redactar unes altres menys severes.

Els esclaus a vegades robaven i fins i tot mataren per aconseguir les coses que desitjaven; això provocava el temor dels qui vivien a fora vila i que solien anar armats durant la nit per defensar-se dels possibles esclaus que poguessin trobar.

Per altra banda la situació dels esclaus cristians era millor, se'ls permetia jugar a l'aro o a les tables, i fins i tot prenien part secundària a les festes.

Estudi quantitatiu

A la Ciutat hi havia esclaus domèstics en un nombre bastant elevat, però és al camp on en trobam una major quantitat. Es d'aquests esclaus, dels rurals i dels agrícoles de qui tenim més documentació.

L'any 1421 es mana als batles que fessin una crida, perquè tothom que tengués esclaus ho declarassin davant l'escrivà de la cort, per saber quants n'hi havia a l'illa.

Segons el cens de l'any 1428, els pobles amb major nombre d'esclaus eren quasi tots d'interior o de muntanya. Eeència.

³ Alvaro SANTAMARIA ARÁNDEZ (1981): "En torno a la evolución del modelo de sociedad en el Reino de Mallorca (s.XIII-XVIII)", *Estudis Baleàrics*, 3, Palma, 1981, 51.

⁴ ARM, Pergamií nº 236.

⁵ ARM, A.H. 421, 27v.

Si tenim en compte les informacions aportades per Jaume Sastre,⁶ en el primer quart del segle XIV Mallorca tenia una població musulmana d'uns 5.000 individus entre lliures i esclaus, cosa que pressuposa entre un 8 i un 10% de la població total. El número d'esclaus era d'unes 2.000 persones, i a ells hem d'afegir els esclaus d'altres ètnies.⁷

El poble amb més problemes amb els esclaus durant el regnat de Martí I, fou Sóller (poble marítim) i el que en tengué menys fou Muro (poble d'interior).

Durant aquest període de temps tan sols es donen 6 llicències per sortir de Mallorca entre 1400 i 1402. Algunes llicències especificaven allà on es dirigien els lliberts. De 6, 4 anaven a Barcelona, 1 a Sicília i l'altra no diu la seva destinació. També indiquen el nom, nacionalitat i sexe del llibert: hi havia 6 homes i una dona, 2 homes eren sards, un altre búlgar i la muller tàrtara. Finalment informen qui havien estat els seus amos i si anaven acompanyats per les seves dones.

En canvi les *eixides de sarraïns* varen esser molt nombroses durant tots aquests anys, en què varen sortir un total de 159 sarraïns, dels quals 141 eren homes, 13 dones i 5 eren bords (2 nins i 3 nines).

La majoria eren blancs, pertanyien a mercaders o patrons de barca, però també hi havia amos que eren forners, hortolans o curtidors de pell. El lloc de destinació més freqüent fou Tunis amb 24 viatges, seguit de València, Alcúdia, Alger, Bugia, Bona o Tadelis.

El preu del passatge d'un home era d'1 lliura i 12 sous, el d'una dona de 16 sous, i el dels nins 8 sous. Alguns sarraïns pagaven menys i el motiu que adduïren era la seva senectut.

La conclusió és que durant aquest període el nombre d'esclaus era elevat tot i que seguint els càlculs de Francisco Sevillano Colom, la població esclava a Mallorca durant el segle XV no superava el 10% de la població total.

Procedència

La procedència del esclaus era molt variada, prequè la privilegiada situació estratègica de Mallorca en va afavorir el tràfic.

Al segle XIII els esclaus eren majoritàriament musulmans (sarraïns), de raça blanca, descendents dels musulmans que habitaven l'illa quan el rei Jaume I la va conquerir. També hi havia sarraïns negres i els d'origen bereber, que se'ls anomenava embrunits.⁸

A la primera meitat del segle XIV, trobam esclaus d'origen grec, que començaren

⁶ Jaume SASTRE MOLL: "Estancia y salida de musulmanes libres y esclavos durante el reinado de Sancho I y Felipe de Mallorca", BSAL, XLIV, Palma, 1988, 125-170.

⁷ Jaume SASTRE MOLL: "Musulmanes en Mallorca, en la primera mitad del siglo XIV," BSAL, XLVIII, Palma, 1992, 25-50.

⁸ Ramón ROSSELLO VAQUER i Onofre VAQUER: *Història de Sencelles i Costitx (1229-1600)*, Palma, 1993, 14-21.

a arribar a Mallorca amb la implantació de la Companyia Catalana a Atenes i Tebes. El 1311 els Almogàvers derrotaren l'exèrcit grec de Morea i això provocà gran nombre d'esclaus grecs que varen ésser duits a Mallorca i a Barcelona.⁹

Després de la Pesta Negra de 1348, durant més d'un segle, predominaren els esclaus d'Europa oriental: russos, tàrtars, xarquesos,¹⁰ albanesos, els quals probablement provenien del mercat de Ragusa, de Venècia, o tal vegada de Constantinoble.¹¹

Els guiatges demostren que Mallorca fou en el segle XIV un dels centres de redistribució d'esclaus capturats pels corsaris i que molts hi feien grans negocis amb el seu comerç.

Durant el govern de Martí I el grup més nombrós, després dels musulmans era el dels tàrtars, els quals tenien una confraria a la Seu.

Venien a continuació els xarquesos, grup que va arribar a formar una confraria a l'església de Sant Jaume. Provenien de Constantinoble i aquesta és la raó per la qual durant la segona meitat del segle XV el seu nombre disminueix quan aquesta ciutat és conquerida pels turcs l'any 1453.

Seguien els búlgars, que pertanyien al grup dels balcànics i no eren molt ben vistos a causa de la seva religió (pagans). L'any 1401 el rei publicà unes ordenances per les quals els búlgars sols podien aconseguir la llibertat pagant el seu preu de compra i assegurant la seva conversió al cristianisme. El seu nombre també va disminuir després de la conquesta de Constantinoble.

Per altra banda hi havia els turcs, que formaven part del grup dels asiàtics. La primera notícia que en disposam és de 1369, quan el rei Pere IV atorgà als jueus de Mallorca el privilegi de comprar esclaus turcs i també tàrtars, amb la condició que no podien convertir-se al judaisme sota pena de perdre'ls. Eren els més perillosos, juntament amb els sarraïns, ja que moltes prohibicions i ordenances eren per a ells. Van arribar a ésser molt nombrosos i durant la segona meitat del segle XV el Gran i General Consell va publicar unes mesures destinades a minvar llur entrada, fent pagar una taxa per cada esclau mascle turc que entràs a l'illa de 70 lliures (preu aproximat d'un esclau).¹² Els lliberts van arribar a formar una confraria.

Sobre els grecs, el primer document és de l'any 1343, quan un cert nombre de grecs que eren talladors de pedra (*lapiscides*) pretenien ésser lliures, i argumentaven que havien pagat la seva manumissió.

Els sards formaven un grup important, ja que a l'any 1401 el rei demanà per al seu castell de Bellesguard 15 o 20 sards i una sarda per al servei dels seus fills. Això demostra que estaven ben considerats i no eren perillosos.

⁹ J. HEERS: *Esclavos y sirvientes en las sociedades mediterráneas durante la Edad Media*, València, 1989, 70.

¹⁰ Ramón ROSSELLO VAQUER i Onofre VAQUER: *Història de Sencelles i Costitx (1229-1600)*, Palma, 1993, 14-21.

¹¹ R. ROSSELLO i J. BOVER: "Esclaus albanesos a Mallorca i Menorca a l'Edat Mitjana", *Estudis Baleàrics*, 9, Palma, 1983, 57-64.

¹² G. ENSENYAT (1985): "Algunes mesures restrictives contra la importació d'esclaus turcs a Mallorca (1462-1481)", *BSAL*, XLII, Palma, 1985, 199-206.

Sembla que els albanesos fugiren del seu país a causa dels tirànics senyors feudals i preferien vendre's com a esclaus.¹³ Igual que els búlgars tan sols podien aconseguir la llibertat pagant el seu preu de compra i assegurant la seva conversió. No consta que els lliberts albanesos estiguessin agrupats en cap confraria.

Els canaris estan documentats des de l'any 1342 quan el rei Jaume III atorgà diverses llicències per ocupar terres a Canàries en el seu nom. De la documentació es desprèn que els navegants feren rapinyes i tornaren amb indígenes esclavitzats. L'any 1345 Jaume Olesa, ciutadà de Mallorca, posseïa un canari¹⁴ i l'any 1404 es donà la llibertat a Agneta una nina canària de 6 anys, filla d'una esclava també canària.

En darrer terme cal citar els armenis. El rei Martí I també els esmenta en les ordenacions de 1401, indicant les normes per aconseguir la llibertat, com els búlgars i els albanesos.

A més de totes aquestes ètnies no podem oblidar-nos dels bords, normalment fills d'una esclava i del seu amo i que generalment rebien la llibertat per desició de l'amo en el seu testament sense haver de pagar res per la seva llibertat, malgrat que algunes vegades eren venuts de petits o de grans.

Onomàstica

Els noms dels esclaus eren molt semblants als dels cristians i la causa, segurament, era per la seva conversió al cristianisme, ja que quan es batiaven elegien moltes vegades el nom del seu amo. Els més diferents eren els dels sarraïns, dels turcs i dels bàlcànics no batiats. Alguns els trobam molt sovint com Mohamet escrit de molt diverses formes: Mafumet, Mahamet, Mafomet etc.

El noms més comuns foren: Joan, Jordi, Antoni, Jacme, Miquel, Pere i Nicolau entre els homes, mentre que els noms femenins són: Maria, Joana, Margarida, Magdalena, Antònia i Agnès, i algunes vegades apareixen Sofia, Clara, Cristina.

Els preus variaven molt i depenien de les condicions de l'esclau: edat, intel·ligència, estat físic, força, sexe, etc.

Segons Charles Verlinden abans de la primera meitat del segle XIV cap preu sobrepassava les 25 lliures i el més baix era de 2 lliures 6 sous. El més normal era entre 13 i 20 lliures. En el segle XIV hi va haver un considerable augment en les quantitats pagades per les esclaves. Durant la segona meitat del segle XIV els valors normals eren de 30 i 40 lliures i el més elevat de 60.¹⁵

Bartomeu Font afirma que els preus oscil·laven entre 20 i 100 lliures. Tan sols els grans terratinents tenien molts esclaus, pagant per cadascun d'ells 6 diners anuals al rei d'impost.

¹³ R. ROSSELLO i J. BOVER (1983): "Esclaus albanesos a Mallorca i Menorca a l'Edat Mitjana", *Estudis Baleàrics*, 9, Palma, 1983, 57-64.

¹⁴ Gabriel LLOMPART (1984): "Notas sueltas sobre viajes y viajeros mallorquines a Canarias (s. XIV)", *Anuario de Estudios Atlánticos*, 30, Patronato de la Casa de Colón, 1984, 383-391.

¹⁵ Charles VERLINDEN (1955): *L'esclavage dans l'Europe médiévale. Peninsule Iberique*, Brugge., 1955, 44

Durant el govern del rei Martí I, els preus anaren entre 12 i 78 lliures. Les 12 lliures corresponien a la venda d'un bord de 8 mesos l'any 1403, anomenat Joan, i les 78 lliures a la venda d'una esclava búlgara l'any 1404.

Els preus dels esclaus mascles fluctuaven entre les 10 i les 73 lliures i el de les esclaves entre 20 i 78 lliures. Sembla que aquestes eren molt més cares que els mascles i això es comprèn ja que les dones eren més resistents al cansament que els homes, no fugien quasi mai, suportaven més el dolor i perquè sempre existia la possibilitat que el propietari podria veure augmentar el seu nombre d'esclaus amb el naixement d'un altre petit esclau totalment gratis.

A vegades el preu era excessivament alt, com la venda feta l'any 1404 d'una borda anomenada Beneita de 14 anys per 71 lliures, si el comparem amb el preu pagat per la venda d'un bord de 15 anys l'any 1405 per 25 lliures.

L'esclau valia poc quan era molt vell o tenia algun defecte físic i aquestes deficiències es feien constar als contractes de compra-venda del notaris. Les tares físiques més comunes eren: estupidesa (*stulticia*), la falta d'algun membre com un peu o una mà, estar afectat de morbo (*morbo caduco*) i la no retenció d'orina (*mingendo in lecto*). A les esclaves se'ls exigia la menstruació (*menstruorum*).

El preu podia pagar-se al comptat i també a terminis. Primer donaven una quantitat i després es pagava la resta, malgrat que no sempre el deutor complia aquests terminis i el venedor havia d'anar a les autoritats per aconseguir cobrar el preu total.

Molts d'esclaus eren venuts per pagar els deutes dels seus amos i així trobam molts documents referits a aquest aspecte. Si el deute era molt gros i l'esclau no bastava es venia també un animal i si això encara no era suficient es feia una pública subhasta dels béns del deutor.

Evasió dels esclaus

A causa de la duresa de la seva situació tant econòmica com jurídica i social, els esclaus escàpols eren molt nombrosos i encara eren més els qui intentaven la fugida sense aconseguir-la.

Per tenir la llibertat alguns fugien en vaixells, i no faltaven persones que es dedicaven a aquest tràfic, bastant perillós, perquè si els trobaven el vaixell era cremat i la tripulació condemnada a la pena de mort igual que els esclaus.

L'any 1387 es varen establir unes ordenacions per evitar les fugides marítimes, en les quals es deia:

- 1 - Els vaixells sols podien estar tres dies en el moll amb dos homes amb ballesta per custodiar-lo.
- 2 - Si els vaixells eren de més de 1.000 quintars, devien esser custodiats per quatre ballesters.
- 3 - Els esclaus sarraïns de 18 a 60 anys, devien portar al peu una cadena de ferro de 10 lliures de pes.
- 4 - Els esclaus als pobles marítics, devien estar a una distància de més de mitja llegua.

5 - Els esclaus cristians havien d'estar tancats totes les nits.

Un altre ban prohibia la venda de sarraïns agafats per corsaris, perquè tenien mal caràcter i per les relacions existents amb les costes africanes.

Generalment intentaven fugir sols, i llavors el propietari anava a les autoritats a fer la denúncia. Algunes vegades l'amo oferia diners al qui trobàs l'esclau. L'any 1397 s'oferia un florí d'or per un esclau d'Inca que havia fuit emportant-se objectes i doblers del seu amo.¹⁶

A les denúncies es donava una descripció del fugitiu, anys que tenia, color dels cabells, si duia barba, si parlava català, com anava vestit, de quina nacionalitat era i si tenia algun tret físic destacable.

Aprofitaven qualsevol ocasió per escapar-se i els motius podien variar: anar a un altre poble i posar-se a treballar, reunir-se amb un familiar a una altra ciutat, o fins i tot era molt justificada quan l'esclau havia aconseguit la seva llibertat i el seu amo no ho volia reconèixer.

A la més petita sospita eren tancats a la presó, però com que sovint no tenien proves suficients, al poc temps se'ls concedia la llibertat. Naturalment tot això els incitava encara més a fugir.

El perill augmentava quan s'evadien en grup, a vegades molt nombrós fins a 14 persones i portaven armes robades. Solien fer-ho de nit i en barca, anaven a Eivissa o a Menorca, al nord d'Àfrica o a les costes italianes.¹⁷

Podien esser ajudats per altres esclaus que estaven a la vigilància d'alguns vaixells; o també s'hi amagaven durant la nit. Quan la barca arribava a port era registrada, si eren trobats anaven a la presó, i en algunes ocasions aconseguien agafar-los a la mar demanant una recompensa de 10 lliures per cada esclau trobat.

Si aconseguien fugir, en venjança, servien de guia als pirates que arribaven a les costes de l'illa. Per aquesta causa, es publicaren les ordenances ja comentades abans que prohibien tenir esclaus en els pobles marítims a menys distància de mitja llegua del mar.

L'any 1428 el lloctinent del governador per reparar els danys causats pels esclaus fugitius i ajusticiats, imposà a tots els posseïdors d'esclaus un impost de 12 sous per cada esclau mascle. Amb tal motiu es feren llistes de tots els esclaus que hi havia a cada poble. Les esclaves no figuraven i es calcula que eren 3 per cada 2 esclaus.¹⁸

Les fugides no varen disminuir amb el temps, sinó tot el contrari, ja que a la meitat del segle XV un document informa del gran nombre de fugitius que rebien ajuda dels pirates argelins. Va esser necessari augmentar la vigilància i posar en observança el reglament disposat pels jurats del Regne l'any 1451 que en 39 articles explicava les penes molt severes per evitar les fugides que anaven des de rebre assots, dur anelles de ferro, tallar els garrons, penjar-los, i encara eren més desitjades les recompenses oferides

16 ARM, AH, 70, 136.

17 ARM, AH, 90, 149v.

18 R. ROSSELLO i G. MUNAR: *Història de Porreres* I, Palma, 1977, 87-94.

als delators: un morabatí per als homes lliures i la llibertat per als esclaus.

L'any 1480 es va produir una modificació a aquest reglament que suavitzava alguns punts. Com que les anelles de ferro fossin de mitja lliura i no de quatre o que els que es barallassin portant armes rebessin 50 assots.

La manumissió

La trata i el cors, eren les dues fonts més importants de l'esclavitud, però no les úniques. Existien altres motius pels quals es passava a l'estat d'esclau:

- 1 - Naixement: El fill d'una esclava quedava sotmès a l'esclavitud, mentre el posseïdor no expressàs el contrari
- 2 - Matrimoni: Les noces entre lliures i esclaus eren poc freqüents i se solien realitzar en circumstàncies especials. L'any 1362 el rei Pere IV va prohibir els matrimonis entre dones lliures i esclaus, perquè les dones els compraven per casar-se amb elles, a causa de la baixada demogràfica.¹⁹
- 3 - Esclavitud penal: Es produïa quan participaven o provocaven un fet penat per la llei, perdent així la llibertat.
- 4 - Esclavitud per deutes: Quan es declaraven insolvents
- 5 - Per plagi: Consistia en el furt d'un home lliure i la seva venda posterior com a esclau.

Els esclaus podien aconseguir la llibertat de diverses maneres, les més freqüents eren:

- 1 - Per disposició testamentària del propietari a la seva mort, a vegades totalment gratuïta, d'altres estava condicionada que l'esclau servís bé els hereus del testador durant un nombre determinat d'anys. També podia aconseguir-la si pagava una certa quantitat de diners als hereus del testador.
- 2 - Per compra de la seva llibertat, al comptat o a terminis, en aquest cas s'anomenava talla, i era el procediment més comú entre els esclaus mascles. Fins que no havia acabat de pagar tota la talla, es trobava en la situació d'*statu libero*. La quantitat de la talla depenia de la benevolència del propietari.
- 3 - Per disposició judicial, en el cas dels esclaus cristians grecs o albanesos, pagant aquests el preu de compra, si havien estat adquirits als turcs, segons una disposició del rei Martí I, confirmada l'any 1401. Disposició que a més estableix que els esclaus procedents de nacions sotmeses a l'Imperi Bizantí podien sol·licitar la seva llibertat davant els tribunals reials i no als eclesiàstics (segons una disposició anterior del rei Joan I).

En algunes ocasions el testador llegava una certa quantitat a un esclau per a la seva redempció. També hi havia ciutadans que deixaven als seus testaments diners per redimir esclaus malgrat no fossin seus. Els lliberts podien rebre diners o béns mobles a la mort del seu antic amo o del seus familiars.

¹⁹ ARM, Rossello Vell, 305 v. [per cortesia de Pau Cateura].

Els esclaus en procés d'alliberament o alforres que solien treballar per jornals a les explotacions que requerien una mà d'obra suplementària, sovint disposaven d'un cert capital en diners i cereal, normalment forment, amb el qual feien préstecs en forma de comanda als pagesos endeutats.²⁰

Una vegada aconseguida la llibertat solien fer testament i deixaven hereus a altres lliberts si no tenien família.

Si l'esclau alliberat era musulmà i desitjava quedar-se a l'illa havia de pagar un impost anomenat dret d'estada, per cada any que residís de més a Mallorca.²¹ Pagava més un home que una dona i les quantitats baixaven si el musulmà era orat (foll), orb (cego) o malalt. En canvi si el que desitjava era sortir de l'illa devia pagar l'impost anomenat dret d'eixida.

La llibertat era més fàcil d'aconseguir per l'esclau cristià. Però tant aquests com els no-batiats molt sovint tenien problemes amb els homes lliures cristians vells que no volien que visquessin al seu carrer i anaven a les autoritats per demanar que anassin a viure en un altre lloc.

Els captius mallorquins

Moltes vegades els habitants de Mallorca varen ésser presos a terra o a la mar per pirates o corsaris del nord d'Àfrica i havien d'aconseguir la llibertat a canvi d'un rescat. Aquest podia ser molt elevat i els familiars solien anar per tots els pobles demanant almoïna per rescatar-los. També totes les esglésies tenien uns bacins destinats a recollir diners per a aquest fi.

La majoria dels captius mallorquins eren de pobles marítims que segurament foren presos en les moltes incursions fetes pels pirates moros a les costes de l'illa. Però també alguns capitans cristians no tenien gaire escrúpols per augmentar el seu capital amb la venda de persones lliures, com es desprèn del document de l'any 1408 en què un capità català sortí d'Egipte amb mercaders de Tunícia i mercaderies de considerable valor, els prometé portar-los al seu país, però anà a Barcelona i allà els mercaders foren venuts com a esclaus.²²

La situació d'aquests captius al nord d'Àfrica no devia ésser molt agradable. L'any 1403 varen enviar una carta al rei de Bugia, en la qual li demanaven que donàs un millor tracte als captius cristians que hi havia a les seves terres.

Un any abans el rei de Granada havia rebut també una carta demanant-li que els seus oficials no atacassin els mercaders de la Corona d'Aragó, el motiu d'aquests atacs era que encara no havien cobrat el rescat d'un captiu alliberat. Al mateix temps l'informaven que aviat rebrien el rescat.

²⁰ Antoni MAS I FORNÉS: (1988): "El procés repoblador a Mallorca durant la primera meitat del segle XIV", *BSAL*, XLIV, Palma, 1988, 125-170.

²¹ Jaume SASTRE MOLL: "Estancia y salida de musulmanes libres y esclavos durante el reinado de Sancho I y Felipe de Mallorca", *BSAL*, XLIV, Palma, 1988, 125-170.

²² Pierre MACAIRE: "Mallorca y el comercio con el Mediterráneo oriental", *Estudis Baleàrics*, 15, Palma, 1984, 43-67.

D'altres ocasions els familiars podien demanar un préstec per pagar el rescat del captiu mallorquí, o fer pública subhasta dels seus béns, o si tenia algun deutor dels béns d'aquell.

Generalment els qui es dedicaven a la redempció dels captius cristians solien esser frares que pertanyien a l'ordre de Nostra Senyora de la Mercè, els quals per aconseguir els diners, es dedicaven a recaptar almoines. L'any 1403 es donà permís al Comendador de la dita orde religiosa per recollir almoines els diumenges i els dies festius.

Els cristians rescatats per ells solien fer un jurament de boca i mans els homes, i només de boca les dones, de seguir-los durant un any i un dia allà on anassin, a totes les ciutats de cristians que els frares volguessin dur-los.

La captivitat dels cristians al nord d'Àfrica va esser molt comú i el seu nombre molt elevat i mai apareixen als documents la paraula esclau o esclavitud, sempre se'ls anomena captius o captiveri. Quina vida portaven allà aquests homes i dones? No sabem si eren tractats com els musulmans d'aquí, és a dir molt durament, o si per el contrari es limitaven a esperar tancats o custodiats el dia del seu rescat.

Conclusions

Després de totes aquestes dades podem arribar a les següents conclusions:

Jurídicament la situació dels esclaus va esser pèssima, els posseïdors tenien tots els drets; però en la pràctica l'estat i l'església varen intervenir molt sovint a favor seu.

Els qui estaven pitjor considerats eren els sarraïns, els turcs i en general tots els infidels.

Molts de propietaris varen batiar els seus esclaus donant-los el seu nom i llinatge. Els quals una vegada batiats estaven més ben considerats tant per part del propietari com per part de les autoritats. Quedaven exclosos de moltes ordinacions fetes per als esclaus i feien millors feines com: pastors, troters o traginers.

Els que estaven en més bona situació eren els setmaners, que aconseguien amb els diners que guanyaven fer estalvis i disposar d'un propi capital, comprar la seva llibertat, cases, mobles etc.

En general moltes vegades varen esser considerats pels cristians vells pertanyents a una raça inferior.

Les esclaves varen esser sempre una inversió i un bon negoci a causa de les seves característiques, les varen llogar per a dides, collir olives i fins i tot per exercir la prostitució.

Alguns propietaris varen arribar a tenir 10 o 20 esclaus a les seves terres.

Quan aconseguien la llibertat s'integraren perfectament a la societat, amb el matrimoni amb cristians vells o per unions extramatrimonials i acabaren introduint-se en les famílies tradicionals. Poc a poc realitzaren inversions, feren préstecs, crearen

comandes, formaren societats i foren un factor important en múltiples negocis.

En casar-se feien afiançament de dot i abans de morir atorgaven testament i si no tenien fills llegaven els seus béns als seus antics propietaris o a altres lliberts.

El fenomen històric de l'esclavitud a Mallorca segueix essent un terreny encara inexplorat, malgrat la feina de molts investigadors i és un dels fets més transcendents de l'Edat Mitjana mallorquina.

RESUM

Resum de la Memòria de Llicenciatura presentada per l'autora al seu dia. Text citat en diverses ocassions a partir del text conservat a l'Arxiu del Regne de Mallorca, gràcies a la plena disposició de l'autora envers els investigadors interessats, mai s'havia publicat *in extenso*.

L'article recull sintèticament i didàctica les dades oferides per la documentació d'arxiu i dona a conèixer un panorama complet de la problemàtica esclavista a Mallorca en el període que va de finals del segle XIV a inicis del segle XV.

ABSTRACT

Summary of University Degree Record presented by the authores in due time. The subject has been quoted several times starting from the text preserved at the Archives of the Majorcan kingdom, thanks to the full willingness of the authoress towards the researchers concerned; it had never been published "in extenso".

The articles gathers synthetically and didactically the data offered by the filling documentation giving us a complete panorama on the problems concerning slavery in Majorca from the end of the XIV century up to the beginning of the XV century.